

В. Чернописька

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
канд. істор. наук,
асист. кафедри теорії та філософії права

ВІДРОДЖЕННЯ МОНАСТИРІВ СТУДІЙСЬКОГО УСТАВУ В КОНТЕКСТІ РЕЛІГІЙНО-КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧНИНИ (1912–1939 рр.)

© Чернописька В., 2016

Проаналізовано місце і роль ігумена Климентія Шептицького і студитських монастирів у громадсько-культурному русі, формуванні релігійної свідомості, пропагуванні християнських моральних цінностей, самоствердженні й консолідації греко-католиків Східної Галичини у досліджуваний період.

Ключові слова: Климентій Шептицький, монастир Студійського уставу, УГКЦ, Східна Галичина, громадська і релігійна діяльність.

В. Чернописька

ВОЗРОЖДЕНИЕ МОНАСТЫРЕЙ СТУДИТСКОГО УСТАВА В КОНТЕКСТЕ РЕЛИГИОЗНО-КУЛЬТУРНОЙ ЖИЗНИ ВОСТОЧНОЙ ГАЛИЦИИ (1912–1939 гг.)

Проанализировано место и роль игумена Климентия Шептицкого и студитских монастырей в общественно-культурном движении, формировании религиозного сознания, пропаганде христианских моральных ценностей, самоутверждении и консолидации греко-католиков Восточной Галиции в исследуемый период.

Ключевые слова: Климентий Шептицкий, монастырь Студитского устава, УГКЦ, Восточная Галиции, общественная и религиозная деятельность.

V. Chornopyska

RENAISSANCE STUDITE ORDER IN THE RELIGIOUS AND CULTURAL LIFE EASTERN GALICIA (1912–1939)

In the article is analysed the place and the role of igumen Clymentiy Sheptytsky and Studit monasteries in the social-cultural movement, in the formation of religious consciousness, in spread of Christian moral values, in self-assertion and consolidation of Greec-catholics in the east of Halychyna in the researched period.

Key words: Clymentiy Sheptytsky, monastery of Studit ustav, Ukrainian Greec-catholic church, the east Halychyna, social and religious activities.

Постановка проблеми. Суспільні зміни в Україні, ознаменовані здобуттям державної незалежності, відмовою від тоталітарної ідеї політичного устрою, зумовили якісно нову ситуацію в

духовному житті народу. Принципово нова атмосфера, що склалася за останні роки на плюралістичній релігійній палітрі, сприяла підвищенню інтересу широких кіл науковців і громадськості до історико-культурної спадщини народу взагалі та до її визначних церковно-релігійних представників зокрема.

В історії України є такі духовні особи, діяльність котрих сприяла відродженню церковного життя. Вони уможливили розвиток нації та церкви, розширили демократичні права та свободи, розбудовуючи державність і духовність. Аналіз і використання їхньої духовної спадщини сприятимуть якнайширшому розвою церковно-релігійного життя.

З цього погляду вагому наукову цінність, пізнавальне й практичне значення має діяльність отця Климентія Шептицького і студитських монастирів як осередків громадсько-культурного життя Східної Галичини у сучасному національно-культурному відродженні українського народу, формуванні релігійної парадигми, розбудові церковних структур.

Актуальність статті полягає у тому, що, попри всю неперехідну цінність особи Климентія Шептицького і студитських монастирів, дослідники недооцінили їхні місця і роль в національно-культурному житті Східної Галичини, соціально-історичних процесах та в іманентному розвитку греко-католицького чернецтва. За всієї змінності історичної долі, принципового, навіть демонстративного відсторонення від світського життя, студитські монастирі були своєрідними індикаторами суспільно-політичної, культурної та релігійної ситуації в Україні, прямо чи опосередковано впливаючи на події та процеси церковно-релігійного життя Східної Галичини досліджуваного періоду. Були важливим чинником релігійного поступу суспільства, формування культурного потенціалу, релігійних пріоритетів громадської думки. З контексту викладеного випливає, що наукове осмислення діяльності К. Шептицького і студитських монастирів є важливим й актуальним завданням української історіографії, оскільки сфера їхньої діяльності належно не висвітлена в національній історичній науці.

Аналіз дослідження проблеми. Необхідність детального і всебічного аналізу багатогранної церковно-релігійної та громадсько-культурної діяльності Климентія Шептицького і студитського чернецтва спонукає до аналізу історіографії досліджуваної проблеми. Здебільшого це документи та матеріали, що зберігаються у Центральному державному історичному архіві України у м. Львові та в архіві Святоуспенської Унівської Лаври.

Важливе місце у дослідженні посідають також спогади його сучасників та родичів, які зберігаються у фондах Постуляційного центру беатифікації і канонізації святих УГКЦ у місті Львові.

Окремі факти з життя керівника монахів Студійського уставу відображено у публікаціях К. Грицини [4], Л. Киричука [8], С. Дмитрух [5], Н. Пікулик [16], Л. Сенік [16] та інші. На особливу увагу заслуговує праця Я. К. Шептицького – “Життєпис родини Шептицьких” [26]. Отже, на сучасному етапі досліджувана проблема привертає зацікавлення науковців, однак відсутність цілісної та комплексної праці з досліджуваної проблеми свідчить про наукову новизну публікації.

Мета статті – дослідити роль Климентія Шептицького і студитських монастирів як осередків громадсько-культурного життя у Східній Галичині.

Виклад основного матеріалу. Суспільно-культурне життя в Східній Галичині початку ХХ ст. тісно пов'язане з діяльністю греко-католицької церкви, що брала у ньому дієву участь. Своїми ініціативами і впливом вона зумовила значний поступ українства у сферах суспільно-політичного, господарсько-економічного та культурно-освітнього життя, стала оплотом народу у випробуваннях, які приніс суспільний розвиток 1901–1944 рр. Як ідеологія і практика релігійного життя в Східній Галичині ХХ ст., греко-католицизм повністю зливався із загальноукраїнським національно-культурним рухом і відігравав важливу роль у релігійному поступі українського народу, розвитку християнських моральних цінностей.

Важливою сферою поступу УГКЦ у Східній Галичині була організація монастирів, які б відігравали важливу роль в утвердженні греко-католицької ідеології, становленні національної ідеї. З цією метою Климентій Шептицький велику увагу приділяв розбудові системи монаших спільнот [16, с. 24]. Проект був фантастичний, оскільки студитські монастирі повинні були стати форпостом формування ідеології релігійної єдності серед католиків і православних. Як зазначав Ян Шептицький, на перспективу він передбачав навернення до католицизму православної Росії [27, с. 39].

З ініціативи ігумена Климентія та під його безпосереднім керівництвом унівські монахи засновують обитель св. Івана Хрестителя у с. Зарванця (1921 р.) на Тербовлянщині. Пріоритетним завданням монашої громади була душпастирська праця серед вірних, які зі всієї Східної Галичини приходили на прощу до чудотворної ікони Богородиці [15, с. 96]. Отець Климентій часто бував на відпустах у Зарванці, упродовж яких проводив широку культурно-просвітницьку діяльність [3, с. 25]. Він разом з парохом о. Василем Головінським звертався з численними проханнями до владних структур про надання площі для відпустового місця [12, арк. 2].

Ігумен інтенсивно розбудовував місійні станиці на півночі західної української етнічної території, основна мета яких – протистояти денационалізації місцевого населення. У 1931 р. унівські монахи вже працювали в селах Заболотіві й Шістці на Підляшші, а згодом – на Поліссі, в Хуторах Мерлинських та Ольпені [20, арк. 38].

Наприкінці 20-х років ХХ ст. на Лемківщині, під впливом російської радянофільської пропаганди розпочався масовий перехід у православ'я. У нових політичних умовах виникла нагальна потреба відкриття монастиря, щоб посилити власні позиції УГКЦ. 1 березня 1936 р. у с. Флоринці студити заснують обитель з метою проведення унійної роботи [20, арк. 38]. До середини ХХ ст. у Східній Галичині налічувалося вісім монастирів Студитського уставу і три місійні станиці [24, с.15] у кожному з яких в середньому проживало 15–20 монахів-студитів, а вже у 1939 р. загальна кількість становила 225 монахів [25, с.13].

Період суспільного розвитку 1901–1944 рр. у Східній Галичині був одним із найскладніших за всю історію розвитку регіону. Панування Австро-Угорщини, Перша світова війна, польська окупація, пацифікація, більшовицька та німецька окупація – це неповний перелік основних подій за півстоліття, які безпосередньо впливали на масову еміграцію українців. Тому для того, щоб українська діаспора консолідувалась і відновила зв'язок із Батьківщиною, ігумен Климентій допомагав в організації студитського монастиря у Канаді, куди в 1926 р. виїхали три підготовлені для цього монахи з Унева [9, с. 16]. Монахи для українців в екзилі відправляли службу Божу українською мовою, культивували народні звичаї, що допомогло українцям-емігрантам зберегти почуття українства.

Східна обрядова система для вірних УГКЦ була не лише зовнішнім виявом мовно-літургічних, архітектурно-стильових особливостей, а засобом ідентифікації з українською нацією. Тому ігумен Климентій докладав багато зусиль для того, щоб Унівська лавра стала духовним центром українців у Східній Галичині. Він разом із чернецою спільнотою відновлює практику щорічних проц до Унева на свято Успення Богородиці. Десятки тисяч прочан приходили з усього краю, щоб скласти пошану Чудотворній іконі. Так, у 1935 р. до Унівської Лаври прибуло 13 тис. вірних, 40 священників з різних місцевостей [20, арк. 38]. Студитський чин зберігав непорушну етнодуховну ідентичність народу.

Проявом національно-культурного відродження стало заснування першої у краю української церковно-релігійної газети “Промінчик Сонця Любові”, яка щомісячно виходила накладом у 15 тис. примірників [1, с. 18]. Поява часопису стала помітною подією у громадсько-культурному житті Східної Галичини. Його засновники не обмежувалися релігійною тематикою, а регулярно висвітлювали морально-сімейні та інші аспекти світського життя. Газета була скерована на номінально греко-католицьке, але водночас небезпечно зрадикалізоване селянство. У багатьох українських родинах Східної Галичини можна було побачити газету унівських студитів, що свідчило про популярність нового інтелектуального часопису.

1935 р. ознаменувався виходом в Уневі першого номера “Ясна Путь” – журналу для студитів, ініціатором якого був ігумен Климентій. На сторінках часопису висвітлювали богословські проблеми, догматичні питання, аспекти монашого життя, друкували офіційні студитські документи, переклади християнських творів з іноземних мов. Також публікували прозорі та віршовані твори, листи-запитання, спомини ченців, вели поточні хронікальні записки монастирів [1, с. 20]. Окрема сторінка журналу висвітлювала діяльність “Гуртка леонтіївців”, систематично друкували їхні матеріали [7, с. 4].

К. Шептицький не лише активно друкував на сторінках журналу свої наукові праці з різних аспектів релігієзнавства, але й виявляв особливий талант редактора, умів мобілізувати й залучити до активної співпраці богословів-науковців, а також молодих “адептів”, якими керував ігумен [1, с. 19].

З благословення ігумена 24 квітня 1936 р. в Унівській Лаврі створено аскетично-місійний гурток під керівництвом о. Леонтія [10, с. 13]. Монахи щотижнево зустрічалися за круглим столом і проводили бесіди-диспути на богословсько-теологічну тематику. Основна їх мета полягала у пробудженні серед монашої спільноти духовної активності та поширенні щоденного аскетично-чернечого життя [7, с. 4].

Діяльність ігумена Климентія щодо поступу національної культури в краї була широкомасштабною. Велика заслуга ченців Студитського уставу – у плеканні традицій давнього українського мистецтва. З 1932 р. почала діяти майстерня при Святоюаннівській лаврі. Упродовж 1932–1938 рр. в українсько-візантійському стилі студитська майстерня виконала чимало робіт, що були виявом внутрішнього світогляду монахів, їхньої духовності. Українізація церковного мистецтва торкнулася інтер’єрного середовища, бо до ХХ ст. церковні розписи (орнаментика, фігурні зображення) перебували під впливом західної традиції. Першою найважливішою працею стали розписи інтер’єру Святоуспенської церкви в Уневі, що були зразком майстерності та унікальності фрескового живопису в строго візантійському стилі [23, с. 26]. Переважна більшість сюжетів фресок відображали Пресвяту Богородицю, їх виконували із дотриманням старовізантійської технології. Щоб засвоїти особливості давнього українського мистецтва, монахи-художники навчалися на спеціальних курсах. Під керівництвом ігумена на початку листопада 1938 р. у майстерні була утворена іконописна школа “Студіону” [22, с. 14].

Подібно до чоловічого чину, в 1924 р. К. Шептицький заснував монастир монахинь Студійського уставу. Завдяки своїм посланням він став харизматичним законотворцем цього монашого напрямку [16, с. 30]. Ігумен, високоосвічена людина з аналітичним складом розуму, інтуїтивно відчував і раціонально передбачав стратегічну перспективу розвитку студиток у Східній Галичині та їхній подальший важливий внесок до скарбниці новітньої історії.

Безпосереднім обов’язком монахинь він вважав турботу про здоровий розвиток молоді генералії: прагнув бачити молодь активною, освіченою та набожною. У 1924–1939 рр. черниці активно працювали з молоддю у читальнях, виховуючи її у національно-релігійному дусі, проводили катехизацію у школах [1, с. 30]. Під керівництвом ігумена відкривались сиротинці, засновувались дитячі садочки, монахині опікувались декількома віковими групами дітей: від немовлят до юнацького віку. Інтерес К. Шептицького до цієї проблеми не випадковий, а цілеспрямований. Ігумен розумів, що якісне виховання в дитинстві й у юні роки стане надійним фундаментом для життєдіяльності індивіда. Звичайно, говорити про цілковиту та повноцінну опіку не можна, оскільки монастир не мав значних фінансових ресурсів. Важливо, що монахині працювали з молоддю в умовах, коли Східна Галичина входила до складу Польщі, а тому їхня робота мала націоналістичне значення.

Практична діяльність монахинь у сфері виховання національно свідомих патріотів охопила широкий діапазон форм і методів впливу. Основним методом формування у вірян духовної культури, національної свідомості та патріотизму черниці вважали виховання людини на християнських засадах через активну участь у громаді, благодійницьких акціях, гуртках. Керуючись цими прагненнями, вони організовували урочистості на честь героїв, полеглих за волю України [21, арк. 31], готували театральні вистави на українську тематику [20, арк. 38]. У сфері

меценатства, разом з жінками та дівчатами, шили лікарняну білизну в монастирі для українського шпиталю [6, с. 18]. Саме в діяльності, на думку монахинь, мала гартуватися національна свідомість людини.

Аналізуючи діяльність черниць, неважко переконатись в тому, що завдяки їхній праці було врятовано життя багатьом дітям-сиротам і хворим, зріс рівень освіти серед селянства, що допомогло Східній Галичині, зокрема УГКЦ, у першій половині ХХ ст. витримати важкі випробування й уникнути повної асиміляції.

Обставини змушували ще більше турбуватися про сиротинці та про дітей у них, оскільки ігумен вважав це питання одним із основних у своїй діяльності. Особливо активно він цікавився проблемою сиріт війни, намагався не допустити, щоб вони потрапили під іноземний вплив і тим самим були втрачені для рідної церкви та народу. Для них о. Климентій відкрив в Уневі сиротинець, у якому вони мали можливість жити й навчатися. У спогадах монаха Єротея читаємо про те, що в монастирі дітей навчали різного ремесла – шевського, кравецького, ковальського, бляхарського. Загалом учнів було 35, їхнє навчання тривало два роки. Він особисто навчав ремеслу п'ятьох вихованців, оскільки працював шевцем [16, с. 41]. Монахи Унівської лаври тісно співпрацювали з товариством “Сільський господар”. Наприклад, інспектор І. Струк систематично організовував у монастирі курси городництва та садівництва [22, с. 14].

К. Шептицький запровадив практику відбору серед сиріт найздібніших, щоб за кошти монастиря продовжити їхнє навчання у гімназіях та вищих навчальних закладах [1, с. 19]. Такий підхід забезпечував перспективу для талановитої особи здобути вищу освіту. Менш обдарована молодь могла за підтримки отця влаштуватися у професійні навчальні бурси.

Практично у всіх сферах суспільного життя відчувалася підтримка монахів-студитів. Вони допомагали бідним, піклувалися про хворих. Під час стихійних лих під керівництвом ігумена монахи надавали населенню гуманітарну допомогу [19, с. 1]. Систематично організовували акції безкоштовних обідів для найбільш вразливих верств населення. Цікаві свідчення подає К. Грицина. Він, зокрема, писав про те, що значна кількість убогих отримувала щоденно страви з монастирської кухні. На свята половину продуктів харчування передавали малозабезпеченим, неповним сім'ям. Окрім того, кожного року забезпечували взуттям бідних дітей місцевої школи [4, с. 3]. Усе це яскраво ілюструвало благодійну діяльність о. Климента.

К. Шептицький увійшов в українську богословську науку водночас як творець міцного фундаменту української богословської думки. Мету, зміст життя і щастя він вбачав у служінні УГКЦ, а значить, Богові й людям. Одним із методів цього служіння ігумен вважав наукову роботу, адже завдяки відродженню української богословської науки та ознайомленню з її досягненнями широких верств суспільства можна було відродити та утвердити національну самосвідомість українського народу, позбавити його почуття неповноцінності, вторинності, навчити його пишатися власною церквою і культурою [16, с. 42].

Відсутність конструктивного діалогу між православними і католиками, невиразна позиція польського уряду сприяли консолідації духовних сил. У 1930 р. відбулася Перша унійна конференція в Пинську, організована на зразок Велградських конгресів. Відмінність полягала лише у тому, що у Велграді обмірковували питання з'єднання церков науково й теоретично, у Пинську практичніше, адже конференція відбувалася на унійних територіях. Однак невдовзі під головуванням митрополита унійні з'їзди було перенесено до Львова, у них брали участь польські, білоруські і українські богослови-католики та православні [18, с. 556]. К. Шептицький брав активну участь практично у всіх унійних конференціях, часто засідав у президії від українців [18, с. 563]. Головною тезою виступів було те, що кожен українець-католик повинен бути апостолом унії [18, с. 591]. Отже, ігумен чимало зусиль докладав до унійних акцій в Україні, вважав духовним завданням здійснити церковне з'єднання на засадах Берестейської унії.

Оцінюючи заслуги К. Шептицького як вченого й богослова, для національної справи і церкви, необхідно звернути увагу на його допомогу в організації Львівської богословської академії, що стала в історії УГКЦ міцною основою української богословської науки [18, с. 152]. Про її відкриття Й. Сліпий писав, що вона була основою національно-релігійного поступу, високо оцінював її

працю, порівнював її з Києво-Могилянської академією [2, с. 74]. Ігумен разом з митрополитом часто здійснювали візитації до академії, брали активну участь в ювілейних святкуваннях. У 1933 р., перед черговою святочною академією, отець Климентій разом з владикою М. Будкою у присутності студентів відправив панахиду над могилою М. Шашкевича й виголосив патріотичну доповідь [18, с. 517]. Нагадаємо про те, що ігумен також тісно співпрацював із Львівською греко-католицькою духовною семінарією. За ректорату Й. Сліпого реколекції у семінарії часто відбувалися під керівництвом ігумена [17, с. 291].

Занепад богословської освіти та науки в період Першої світової війни та в повоєнний час викликав потребу відновлення богословської науки та надання їй нового спрямування. Відповідно, виникла необхідність налагодити контакти із західними науковими колами та вирішити актуальні національно-релігійні наукові проблеми. Усе це було передумовою до створення церковно-наукового осередку, яким стало Богословське наукове товариство у м. Львові, засноване у 1923 р. на базі духовної семінарії, співзасновником якого був К. Шептицький. У товаристві він продовжував свою працю на ниві відродження УГКЦ, через відновлення та розвиток її науки, тому пізніше став його почесним членом [17, с. 405]. Відомо, що під час радянізації книгозбірню товариства із 12 тис. томів було знищено, тому багато авторських творів ігумена не дійшло до нашого часу [13, с.201].

Варто наголосити і на особистому науковому доробку доктора права і богослов'я Климентія Шептицького. Як людина високого інтелекту, яка усвідомила, що наука є інтегральною частиною загальнолюдської культури, о. Климентій зробив вагомий внесок в історіографію УГКЦ, зокрема, та в історію Вселенської церкви загалом. У Конгрегації Східних Церков зберігаються документи, що відображають внесок ігумена Климентія у цей процес [11, с. 55]. Він зібрав і систематизував багато цінних документів, опрацював Віленський архів [5, с. 13]. Для зміцнення основ духовності й популяризації знань УГКЦ писав французькою мовою статті у європейські богословські журнали, читав лекції в Інсбрукському університеті, сприяв інтелектуалізації і зміцненню української релігійно-християнської ідеології. Його перу належать численні наукові філософсько-богословські твори, близько п'ядесяти листів-звернень з різних питань чернечого життя. Зауважимо також, що К. Шептицький дуже часто підписувався ініціалами, і тому багато праць ще не знайшли і не дослідили науковці [8, с. 16].

Культурно-просвітницька діяльність ігумена була націлена на піднесення морального і духовного рівня народу. Для масової освіти при кожному монастирі діяла духовна бібліотека, якою могла користуватись громадськість міста чи села [10, с. 14]. У Львівському монастирі функціонувала одна з найкращих українських наукових бібліотек, що спеціалізувалася на візантійсько-християнській тематиці. У її фондах зберігалася найбільша кількість на території України російських довоєнних періодичних, богословських, церковних та наукових видань. У 1926 р. у бібліотеці нараховувалось понад 10000 томів [15, с. 90].

Митрополит А. Шептицький, рідний брат Климентія, також дбав про збереження та примноження архівних документів, його метою було створення унікального архіву історії унії. З цього приводу він писав, що збереження архівів було основою поступу греко-католицької церкви, її єднання з Римом. “Збереження архівів вважаю за найважливішу сторону розвою з'єднання церков, бо найбільший захист подає об'єктивна правда, тому сьогодні необхідними є архіви, історична правда і об'єктивність істориків” [14, с. 125]. Увесь свій вільний час ігумен Климентій проводив у бібліотеці свого брата митрополита Андрея, де опрацьовував і систематизував архівні документи про унію, які сьогодні містяться у фондах 201 і 408 ЦДІАУ у м. Львові [28, с. 88]. Після смерті митрополита за заповітом цими документами мав розпоряджатися архимандрит Климентій [14, с. 123].

Висновки. Отже, ігумен Климентій і студитські монастирі як осередки громадсько-культурного життя Східної Галичини зробили значний внесок в утвердження українського духу, національної ідентичності й самобутності, поширення християнських моральних цінностей. Активна церковно-релігійна та громадська діяльність К. Шептицького і студитських монастирів

стала важливим чинником і критерієм морального й духовного збагачення українців, яскравим підтвердженням того, що Українська греко-католицька церква керувалася засадами християнської моралі, національно-культурної толерантності й відстоювала національно-релігійні інтереси українства, а монастирі Студійського уставу були виразниками й гарантом реалізації національно-культурних прагнень українців Східної Галичини.

1. Амман А. Унів / А. М. Амман. – Едмонтон, 1955. – 36 с. – (Бібліотека католицької акції. – Ч. 19). 2. Гайсинський А. Ісповідник совісті // Київська старовина. – 1992. – № 6. – С. 71–77. 3. Глубіш О. Зарванця. / Орест Глубіш, Надія Подарунок. – Львів: Піраміда, 2006. – 80 с. 4. Грицина К. Опікун убогих // Галицький шлях. – 27 серпня 1994. – С. 3. 5. Дмитрух С. Духовне формування монаха студита / Севастіян Дмитрух. – Л.: Свічадо, 1997. – 61 с. 6. Домбчевська І. Історія першого українського шпиталю у Львові. // Лікарський вісник. – 1957. – № 2. – С.18 – 20. 7. Із життя кружка “Леонтівців” // Ясна путь. – 1936. – № 4. – С. 4. 8. Киричук Л. Високого чину чернець з великою білою бородою // Мета. – 10 травня 1995. – С. 3–4. 9. Киричук Л. Казимир Шептицький – малодосліджена заслужена постать в житті УКЦ // Мета. – 10 вересня 1995. – С. 16–17. 10. Климентій, ігумен. Скит св. Андрія // Ясна путь. – № 11–12. – 1937. – С. 12–15. 11. Курт І. Левін. Ігумен Климентій Шептицький // Архимандрит Климентій (Шептицький): Тематичний збірник Святопокровського жіночого монастиря Студійського Уставу. – Вип. 9. – Львів, 2001. – С. 54–60. 12. Листи Шептицького Климентія // Центральний державний історичний архів у м. Львів. – Ф. 378. – Оп. 1. – Спр. 123. – Арк. 1–56. 13. Марчук В. Церква, духовність, нація. Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. / Василь Марчук. – Івано-Франківськ: Плай, 2004. – 464 с. 14. Митрополит Андрей Шептицький. Документи і матеріали 1941–1944 рр. / [упоряд.: Жанна Ковба; наук. ред. Андрій Кравчук]. – К.: Дух і Літера, 2003. – 313 с. 15. Мицько І. Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець ХІІІ ст. – кінець ХХ ст.) / Ігор Мицько. – Львів: Свічадо, 1998. – 328 с., іл. 16. Пікулик Н., Сенік Л. Климентій Шептицький – слуга Божий. – Л.: Свічадо, 1997. – 64 с. 17. Пристай М. Львівська греко-католицька духовна семінарія. – Львів – Рудно, 2003. – 470 с. 18. Світильник істини: Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові, 1928–1944 / [упоряд., гол. ред. Сениця П.] – В 3 т. – Торонто – Чикаго, 1973. – Т. 1. – 719 с., іл. 19. Спогади Єротея. Рукопис // Постуляційний центр беатифікації і канонізації святих УГКЦ у місті Львові. 20. Хроніка // Архів Святоуспенської Учнівської Лаври (далі – АСУЛ). – Ф. 1. – Спр. 50. – Т. 1. – Арк. 38. 21. Хроніка // АСУЛ. – Ф.1. – Спр. 50. – Т. 1. – Арк. 31. 22. Хроніка // Ясна путь. – № 5. – 1936. – С. 14. 23. Хроніка // Ясна путь. – № 8. – 1936. – С. 26. 24. Шанковський Л. Фантазії Москви про ролю Ватикану у боротьбі УПА // Патріярхат. – 1978. – № 11(3). – С. 15–18. (Нью-Йорк) 25. Шематизм духовенства Львівської архієпархії 1938. – Львів, 1938. – 17 с. 26. Шептицький Я. Отець Климентій Шептицький. Життєпис на підставі архівних матеріалів родини Шептицьких / Ян. К. Шептицький; [пер. з польської Надії Пікулик, Любомира Сеніка] – Л.: Свічадо, 1996. – 93 с. 27. Шептицький Я. Спогади про стрійка // Архимандрит Климентій (Шептицький): Тематичний збірник Святопокровського жіночого монастиря Студійського Уставу. – Вип.9. – Львів, 2001. – С.27–30. 28. Шестакова Н. Архів історії Унії 1596 р. у фондах ЦДІАУ у м. Львові // Записки Наукового товариства ім. Шевченка. Праці комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. – Львів, 2000. – Т. ССXL. – С. 86–94.

REFERENCES

1. Amman A. Univ [Univ]. Edmonton, 1955. 36 p. 2. Haysyns'kyu A. Ispovidnyk sovisti [Confessor conscience]. Kievan antiquity.1992. Vol. 6. pp. 71–77. 3.Hlubish O. Zarvanytsya [Zarvanytsya]. Lviv: Pyramid, 2006. 80 p. 4. Hrytsyna K. Opikun ubohykh [Guardian poor]. Galician way. 27 August 1994. P. 3. 5. Dmytrukh S. Dukhovne formuvannya monakha studyta [Spiritual formation Studite monks]. Lviv Svichado, 1997. 61 p. 6. Dombchevs'ka I. Istoriya persho ho ukrayins'koho shpytalyu u L'vovi [History of Ukrainian first hospital in Lviv].Medical Journal. 1957. Vol. 2. pp. 18–20. 7. Iz zhyttya kruzhka “Leontivtsiv” [From the circle of life “Leontiyivtsiv”].Clear the way. Vol. 4. 1936. P. 4. 8. Kyrychuk L. Vysokoho chynu chernets' z velykoyu biloyu borodoyu [High rank monk with a big white beard]. Purpose.

May 10, 1995. pp.3–4. 9. Kyrychuk L. Kazymyr Sheptyts'kyy – malodoslidzhena zasluzhena postat' v zhytti UKTs [Casimir Sheptytsky - unexplored honored figure in the life of the UGCC]. Purpose. September 10, 1995. pp. 16–17. 10. Klymentiy, ihumen. Skyt sv. Andrey [Klimentiy, igumen. Skit St. Andrew]. Jasna way. Vol. 11–12. 1937. pp. 12–15. 11. Kurt I. Levin. Ihumen Klymentiy Sheptyts'kyy. [Abbot Clement Sheptytsky]. Abbot Archimandrite Clement Sheptytsky. Clement (Sheptytsky): Thematic collection Svyatopokrovskoho female Studite Order. Vol. 9. Lviv, 2001. pp. 54–60. 12. Lysty Sheptyts'koho Klymentiya [Letters Clement Sheptytsky]. Central State Historical Archive in Lviv. F. 378. Op. 1. Conjugation. 123. Ark. 1–56. 13. Marchuk V. Tserkva, dukhovnist', natsiya. Ukrayins'ka hreko-katolyts'ka tserkva v suspil'nomu zhytti Ukrayiny KhKh st. [Church, spirituality nation. Ukrainian Greek Catholic Church in the social life of Ukraine of the twentieth century]. Ivano-Frankivsk: Play, 2004. 464 p. 14. Mytropolyt Andrey Sheptyts'kyy. Dokumenty i materialy 1941 – 1944 rr. [Metropolitan Andriy. Documents and Materials 1941–1944 rr.]. Compiled : Jeanne Kovba. Science. Ed. Andrei Kravchuk. Kyiv Spirit and Letter, 2003. 313 p. 15. Myts'ko I. Svyatospens'ka Lavra v Unevi (kinets' KhIII st. – kinets' KhKh st.). [Dormition Lavra in Univ late thirteenth century. The end of the twentieth century]. Lviv: Svichado, 1998. 328 p. 16. Pikulyk N., Senyk L. Klymentiy Sheptyts'kyy – sluha Bozhyy [Clement Sheptytsky - Servant of God]. Lviv: Svichado, 1997. 64 p. 17. Prystay M. L'vivs'ka hreko-katolyts'ka dukhovna seminariya [Lviv Greek Catholic seminary]. Lviv-Rudno, 2003. 470 p. 18. Svityl'nyk istyny: Dzherela do istoriyi Ukrayins'koyi Katolyts'koyi Bohoslovs'koyi Akademiyi u L'vovi, 1928 – 1944 [Lamp truth: Sources in the history of Ukrainian Catholic Theological Academy in Lviv 1928 – 1944]. Compilation., Ch. Ed. Senica AP. In 3 t. Toronto-Chicago, 1973. Vol. 1. 719 p. 19. Spohady Yeroteya. Rukopys [Memories Yeroteya. Manuscript]. Postulation center of beatification and canonization of saints Church in Lviv. 20. Khronika [Chronicle]. Archive Univ Holy Assumption Monastery (hereinafter - ASUS). F. 1. Conjugation. 50.TI.Arc.38. 21. Khronika [Chronicle]. ASUS.F.1. Conjugation. 50.TI.Arc.31. 22. Khronika [Chronicle]. Jasna way. Vol. 5. 1936. P. 14. 23. Khronika [Chronicle]. Jasna way. Vol. 8. 1936. P. 26. 24. Shankovs'kyy L. Fantazyi Moskvyy pro rolyu Vatykanu u borot'bi UPA [Fantasy Moscow on the role of the Vatican in the fight against UPA]. Patriarchate. 1978. Vol. 11 (3). pp. 15–18. 25. Shematyzm dukhovenstva L'vivs'koyi arkhieyparkhiyi 1938 r. [Shematyzm Lviv Archdiocese clergy 1938]. Lviv, 1938. 17 p. 26. Sheptyts'kyy Ya. Otets' Klymentiy Sheptyts'kyy. Zhyttypys na pidstavi arkhivnykh materialiv rodyny Sheptyts'kykh [Father Clement Sheptytsky. Biography on the basis of archival materials Sheptytskyh family]. (Polish ed.: Pikulyk Hope, Lubomir Senyk). Lviv: Svichado, 1996. 93 p. 27. Sheptyts'kyy Ya. Spohady pro stryika [Memories of uncle]. Archimandrite Clement (Sheptytsky): Thematic collection Svyatopokrovskoho female Studite Order. Vol. 9. Lviv, 2001. pp. 27–30. 28. Shestakova N. Arkhiv istoriyi Uniyi 1596 r. u fondakh TsDIAU u m. L'vovi [History Archive Union in 1596 in the funds of Central State Historical Archives in. Notes]. Lviv Shevchenko Scientific Society. Shevchenko. Proceedings of the Special Committee (auxiliary) historical subjects. Lviv, 2000. T. SSSL. pp. 86–94.